

**ŠIAURĖS ŠALIŲ REGIONO IR LIETUVOS VIEŠŲJŲ
BIBLIOTEKŲ DARBAS**

Lyginamoji analizė

Parengė. **Sonata Vitkutė**,
Pagėgių savivaldybės viešosios bibliotekos
metodininkė – skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja

Pagėgiai, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ŠIAURĖS ŠALIŲ REGIONO IR LIETUVOS GEOGRAFINĖ, DEMOGRAFINĖ, EKONOMINĖ BEI SOCIAKULTŪRINĖ SANKLODA.....	5
2. ŠIAURĖS ŠALIŲ IR LIETUVOS VIEŠŪJŲ BIBLIOTEKŲ DARBO POLITIKA BEI PAKLAUSA VISUOMENĖJE.....	11
3. ŠIAURĖS ŠALIŲ BIBLIOTEKINIO DARBO PATIRTIES PRITAIKYMO GALIMYBĖS LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE.....	16
IŠVADOS.....	18
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS.....	20

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Šiaurės regiono valstybės nuo seno pasižymi aukštu ekonominiu, kultūriniu, edukaciniu lygiu, išplėtotomis įvairių sričių mokslinių tyrimų bazėmis, efektyviai veikiančiu šalies valdymo sektoriumi. Pažangiausi darbo metodai ir moderniausios informacinės technologijos taipogi neaplenkia ir bibliotekų veiklos. Šiaurės šalys pasižymi kaip inovacijų bibliotekininkystės darbo baruose iniciatorės bei organizatorės, bibliotekų praktinės veiklos tobulintojos ir vieni autoritetingiausių viešųjų bibliotekų metodikos centrų. Subalansuota paslaugų teikimo sistema ir išteklių šiam tikslui pasiekti gausa bei kokybė, kurios palaikymo stabilumą garantuoja visapusiškas valdžios skiriamas finansavimas bibliotekų išlaikymui bei bibliotekų, kaip vienu pirminės svarbos valstybinių institucijų traktuotė, lemia didžiulį bibliotekų populiarumą ir itin dažną jų lankymą. Maždaug 2/3 kiekvienos Šiaurės valstybės gyventojų kasmet lankosi bibliotekose. Lietuvai itin svarbu išnagrinėti Šiaurės šalių sėkmingos bibliotekininkystės sistemos diegimo raidą, idant būtų nustatytos gerosios darbo patirties perėmimo galimybės, atsižvelgiant į finansinį Lietuvos bibliotekų ribotumą. Tačiau kadangi Lietuva dėl politinės situacijos tik nuo 1990 m. įsijungė į tarptautinę bibliotekinę veiklą, jai sunkiau adaptuotis ir į savo darbo sferą įtraukti naujausias technologijas, metodikas.

Šio darbo tikslas – remiantis Šiaurės šalių viešųjų bibliotekų veiklos elementų charakteristikomis - tikslais, visuomenės reikmėmis, paslaugomis, fondais, ištekliais, etc. -, nustatyti potencialų šių bibliotekinės veiklos ingredientų plėtros ir naujinimo reikmes bei pajėgumus tai įgyvendinti.

Tikslo įgyvendinimui keliami šie uždaviniai:

1. nustatyti svarbiausius Lietuvos ir Šiaurės šalių geografinius, demografinius, ekonominius bei sociokultūrinius faktorius;
2. išanalizuoti Lietuvos ir Šiaurės valstybių bibliotekų sistemos struktūros panašumus ir skirtumus;
3. nustatyti, kokią įtaką Šiaurės regiono bibliotekų veiklos optimizavimui turi materialinė, techninė ir personalo bazės;
4. nustatyti alternatyvas gerosios Šiaurės šalių darbo patirties pritaikymui Lietuvos viešųjų bibliotekų sektoriuje.

Darbo objektas – Šiaurės šalių bibliotekų darbo politika. Darbo dalykas – šių bibliotekų metodinės ir praktinės veiklos taikymo ypatumai.

Istoriografija. Šiaurės šalių bibliotekų veikla nagrinėta Vilniaus universiteto bibliotekos generalinės direktorės bei Komunikacijos fakulteto bibliotekininkystės ir informacijos mokslų

instituto profesorės Audronės Glosienės¹ ir to paties instituto lektorės Ramunės Petuchovaitės tiriamuosiuose darbuose, publikacijose. Šios srities tiriamuosius darbus atliko Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės katedros asistentė Rasa Racevičiūtė. Bibliotekininkų praktikų apžvalginiai darbai skelbti šiuose periodiniuose bei tęstiniuose bibliotekininkystės krypties leidiniuose: „Tarp knygų“, „Šiandien aktualu“, „Bibliotekininkystės naujienos“, „Informacijos mokslai“, etc.

Darbo atlikimui naudotas aprašomasis (faktų pateikimui sklandžia ir nuoseklia forma) ir lyginamosios analizės (siekiant išskirti Lietuvos ir Šiaurės šalių regiono bibliotekų darbo skirtumus ir panašumus, nustatyti silpnąsias ir stipriąsias bibliotekinės veiklos puses) tyrimai.

¹ Atminimui: Audronė Glosienė: 1958 10 04-2009 01 26. Iš: *Knygotyra* [interaktyvus], 2009, nr.52, ekr. 278 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Knygotyra/52/278-283.pdf>>. ISSN 0204-2061.

ŠIAURĖS ŠALIŲ REGIONO IR LIETUVOS GEOGRAFINĖ, DEMOGRAFINĖ, EKONOMINĖ BEI SOCIAKULTŪRINĖ SANKLODA

Šiaurės arealą sudaro penkios suverenios valstybės: Danija, Islandija, Norvegija, Suomija bei Švedija. Šiaurės šalims būdingas bruožas yra tas, jog kai kurios jų turi savivaldos arealus. Vidaus autonomijos teisėmis Danijos karalystės sudėtyje funkcionuoja Grenlandija (autonomiškumas įgytas 1979 m.) ir Farerų salos, o Suomijoje – Alandų salos (autonomiška valstybe tapo 1920 m.). Šiaurės šalių regione vyrauja dvejopa valstybės valdymo forma: Islandijoje, Suomijoje – parlamentinė prezidentinė respublika, o Danijoje, Norvegijoje, Švedijoje – konstitucinė monarchija. Visose penkiose šalyse galima komunikuoti aštuoniomis kalbomis. Daniškai, norvegiškai ir švediškai bendraujantys asmenys gerai supranta vieni kitus, mat šios kalbos yra giminingos. Tačiau šiauriečiams yra visiškai nesuprantama suomių kalba, kuria bendrauja didelė dalis Šiaurės regiono gyventojų. Įdomus kontrastas – Švedijoje gyvena suomių kalbą įvaldžiusių žmonių, o analogiškai Suomijoje – švediškai kalbančių asmenų. Islandijos, Grenlandijos, Farerų salų gyventojai ir lapiai turi individualias kalbas, todėl dėl tokios kalbinės įvairovės yra būtina, jog Šiaurės šalių bibliotekų sistema būtų aprūpinta įvairių tame krašte vartojamų kalbų elektroniniais bei spausdintais dokumentais.²

Šiaurės valstybių geografinė padėtis. Danija – tai Vakarų Europoje tarp Baltijos ir Šiaurės jūros įsikūrusi valstybė. Ši Jutlandijos pusiasalyje bei salose gyvuojanti šalis yra daugiausiai zandrinių ir moreninių lygumų turintis kraštas pasaulyje.³ Islandija - viena mažiausių bei atokiausių pasaulio valstybių, esanti Islandijos saloje, tarp Atlanto vandenyno, šiaurinė jos dalis priartėjusi prie Grenlandijos, o rytinė – prie Norvegijos.⁴ Ši šalis pasižymi dideliu vulkanų (apie 200), kuriuos supa geizeriai, skaičiumi. Norvegija – tai Šiaurės Europoje, Skandinavijos pusiasalyje įsikūrusi valstybė, kurios reljefinį paviršių yra išvagoję fiordai, kriokliai, ledynai, plokščiakalniai, žemumos.⁵ Suomija – Šiaurės Europoje plytinti salų bei ežerų šalis, kurios net trečdalis teritorijos yra nusitęsęs už Šiaurės poliarinio rato.⁶ Švedija – tai Šiaurės Europos valstybė, esanti prie Baltijos jūros Skandinavijos pusiasalyje, išsiskirianti upių bei ežerų gausa.⁷

² ŠIAURĖS TARYBOS VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ KOMITETAS (NORDFOLK); IR VILNIAUS UNIVERSITETAS. *Viešųjų bibliotekų vaidmuo demokratizacijos procese: seminaro medžiaga*. Geteborgas, Švedija 1993 m. rugsėjo 6-13 d. Vilnius, 1993, p. 7.

³ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 2*. Vilnius, 1977, p. 543.

⁴ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 4*. Vilnius, 1978, p. 521.

⁵ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 8*. Vilnius, 1981, p. 230.

⁶ VITKUS, G. *Europos mozaika: 27 Europos Sąjungos valstybės*. Vilnius, 2008, p.148. ISBN 978-9955-790-47-1.

⁷ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 11*. Vilnius, 1983, p. 20.

Lietuvos ir Šiaurės valstybių teritorija

<i>Valstybės pavadinimas</i>	<u>Lietuva</u>	<u>Danija</u>	<u>Islandija</u>	<u>Norvegija</u>	<u>Suomija</u>	<u>Švedija</u>
<i>Plotas (kv. km.)</i>	65301	43 094	103 000	324 200	337 030	449 964

Šiaurės valstybių gyventojų skaičius

<i>Valstybės pavadinimas</i>	<u>Lietuva</u>	<u>Danija</u>	<u>Islandija</u>	<u>Norvegija</u>	<u>Suomija</u>	<u>Švedija</u>
<i>Gyventojų skaičius (mln.)</i>	3,4	5,5	0,3	4,6	5,3	9,2

Analizuojamų šalių tarpe didžiausia tiek plotu, tiek gyventojų skaičiumi yra Švedija. Šiais parametrais matuojant mažiausia plotu yra Danija, o gyventojų skaičiumi – Islandija. Teritorijos ploto ir gyventojų skaičiaus mažėjimo atžvilgiu, Lietuva užima 5-ąją vietą.

Šių dienų ekonominė situacija Šiaurės valstybių regione

Lietuva. Šioje šalyje išskirtinos šios pramonės rūšys: 1. gavybos (išgaunamoji) pramonė (kasyba ir karjerų eksploatavimas), apdirbamoji pramonė bei elektros, dujų ir vandens tiekimas. Nuo 1990 m. pirmaujanti pramonės šaka Lietuvoje yra apdirbamoji pramonė (ji pirmauja pagal dirbančiųjų skaičių, sukuriama Bendrojo vidaus produkto ir eksporto dalį). Mažiausią Bendrojo vidaus produkto dalį sukuria mašinų ir įrangos gamyba: XXI a. pr. – 1%. Dėl gamtinių išteklių įvairovės ir kiekio stygiaus itin menkai išplėtota ir gavybos pramonė: galima tik naftos bei durpių gavyba, molio, akmens bei smėlio eksploatavimas.⁸

Danija nuo seno yra industrinė agrarinė šalis su labai intensyviu žemės ūkio naudmenų panaudojimu.⁹ XXI a. vis didesnis dėmesys telkiamas į „žaliųjų technologijų“ – atsinaujinančios energijos naudojimo, biodegalų gamybos bei vartojimo, efektyvesnės energijos gavybos ir naudosenos - diegimą ir plėtrą. Šio ekonominio sektoriaus pakilimas pastaraisiais metais nulėmė eksporto padidėjimą, o ekspertai prognozuoja, jog ateityje biotechnologijų, įvairių įrengimų ir jų komponentinių elementų gamyba bei šiomis kryptimis vystomi tyrimai turėtų užtikrinti stabilų laipsnišką pajamų didėjimą. Populiariausias žemės ūkio šakos eksportavimo objektas yra kiauliena. Tačiau po kelis dešimtmečius trukusios centralizacijos gerokai susilpnėjo ekologinės žemdirbystės pajėgumai. 2010 m. taipogi yra sumažėjęs statybų ir turizmo sektoriaus veiklos našumas ir paklausa.¹⁰

⁸ *Visuotinė lietuvių enciklopedija: T. 12.* Vilnius, 2007, p. 767. ISBN 978-5-420-01631-2.

⁹ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, išnaša 3.

¹⁰ TANKEVIČIUS, Neilas. *Danija* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mfa.lt/index.php?-152549046>>.

Islandija XXI amžiuje ekonominiu aspektu identifikuojama kaip maža atviros ekonomikos valstybė, nuo 1994 m. tapusi Europos ekonominės erdvės nare. Per XX a. dešimtąjį dešimtmetį ir XXI a. didžiąją dešimtmečio dalį Islandija reorganizavo ekonomiką, orientuodamasi į reguliavimo panaikinimo ir rinkos liberalizavimo reikmes. Žuvininkyste grindžiamo ūkio koncepciją pakeitė ekonominės bazės papildymas dideliu ir atviru finansų sektoriumi. Nors 2008 m. žlugo šios valstybės bankų sistema, tačiau darbo rinka išliko lanksti ir gausi, integruojanti jaunus darbuotojus bei gerai administruojamus ir patikimus išteklius. Makroekonomika šiuo metu dalinai stabili.¹¹

Norvegija – tai labai aukštą išsivystymo lygį pasiekusi industrinė agrarinė šalis, pasižyminti produktyvia laisvos rinkos ir valstybės kontrolės sąveika. Norvegijos išskirtinumą taipogi lemia jos turimi gamtiniai išteklių: nafta, žuvis, mineralai, mediena, hidroenergija. Norvegija užima 3-iąją vietą pasaulyje naftos eksporto srityje, todėl ji daro didelę įtaką nustatant šio „juodojo aukso“ įkainius tarptautiniu mastu. Nafta ir gamtinės dujos, slūgsančios Šiaurės jūroje, yra Norvegijos ekonomikos stabilumo garantas. Vienam Norvegijos gyventojui tenkanti Bendrojo vidaus produkto dalis siekia net 52 tūkst. dolerių. Šalyje gerai išplėtoti miškininkystės, laivininkystės, farmacijos, kalnakasybos, medienos bei popieriaus perdirbimo, pramonė.¹²

Suomija – tai pažangi ir progresyvi industrinė valstybė, pasižyminti ištobulinta infrastruktūra bei išvystyta aukšto lygio finansų sistema. Ypač Vyriausybės dosniai finansuojami yra švietimo bei sveikatos apsaugos sektoriai. Suomijos ekonomikos pamatinis pagrindas yra privačių įmonių gaminama produkcija, kuri sudaro net 80% visos gaminamos šalies produkcijos, ir taipogi šių bendrovių bankinių paslaugų teikimas, kuris apima 90% valstybėje teikiamų tokio pobūdžio paslaugų. Bendrojo vidaus produkto (BVP) dydį šalyje formuoja trys sektoriai: paslaugų sektorius (67,6% BVP), pramonės sektorius (29,5% BVP), žemės ūkio, miškininkystės ir žvejybos sektorius (2,8% BVP). Didžiausia gamtinių išteklių grupė – miškas (jis sudaro 68% bendro Suomijos ploto). Pramonės sektoriuje didumu pirmaujanti sritis yra metalo ir inžinerijos pramonė. Šalis yra mobiliųjų telefonų, popieriaus gamybos įrenginių gaminimo lyderė pasaulyje.¹³

¹¹ EUROPOS KOMISIJA. *Komisijos komunikatas Europos parlamentui ir tarybai: komisijos nuomonės dėl Islandijos prašymo tapti Europos Sąjungos nare* [interaktyvus]. Briuselis, 24.22 2010. KOM (2010) 62 galutinis [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCEWHQU8qOUJ:eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do%3Furi%3DCOM:2010:0062:FIN:LT:DOC+islandijos+gyventoju+skaicius+2010+M&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.

¹² *Apie Norvegiją* [interaktyvus]. [S.l.]: Nepasiduok.lt: tinklapis Lietuvos emigrantams, 2010 m. kovo 28 d.. Atnaujinta 2010 m. gegužės 4 d. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.nepasiduok.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=11:apie-n&catid=4:novegija&Itemid=3>.

¹³ Ką jūs žinote apie šiuo metu ES pirmininkaujančią Suomiją? Iš: *Vilniaus Euro Info Centro biuletėnis* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos ekonominės plėtros agentūra, 2006, liepa – rugsėjis, nr. 15 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:tVZSooqTqBIJ:www.inppregion.lt/get.php%3Ff.7450+suomijos+ekonomika&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEsIznKN8RVsif72erm3wsrnq-O050gqQvNYw1EDHOfWRFFLSJdfubeSXUqMkbS8XsskOHsnoFEDBtlq5c_FibLTcfMmKLuJq26XJExzic0pMddeycvVv75lgsE15bfhLBXy_CJ&sig=AHIEtbS3DJ366grw6TEbEJ93M2Y3cVpC7A>.

Švedija garsėja kaip pasaulyje viena įtakingiausių geležies rūdos, plieno, pjautinės miško medžiagos, celiuliozės bei popieriaus gamintoja bei eksportuotoja.¹⁴ Didžiausia Švedijos eksporto dalis yra gamybos pramonė. Buitinės elektronikos prietaisai, metalo produkcija, automobilių pramonė, įrengimai yra stipri valstybės ekonomikos varomoji jėga. Šiuo metu vis didesnę svarbą įgauna telekomunikacijų įrangos, specializuotų mašinų, inovacinių transporto priemonių ir farmacijos produktų gamyba ir plėtra. „Švedijos gamybos sektoriaus tyrimų ir plėtros intensyvumas yra vienas didžiausių pasaulyje. 20 didelių gamybos grupių išlaidos tyrimams ir plėtrai sudaro 80% visų Švedijos gamybos sektoriaus išlaidų tyrimams ir plėtrai.“¹⁵

Apžvelgus Lietuvos bei Šiaurės šalių regiono šių dienų ekonominę situaciją, būtų galima teigti, jog didžioji dalis Šiaurės valstybių yra svarbios gamtinių išteklių ir gamybos produktų eksportuotojos pasauliniu lygmeniu, turinčios išvystytą valstybės valdymo aparatą ir vis sparčiau diegiančios modernias technologijas, naujus darbo metodus, atliekančios tyrimus, siekdamos vis didesnio ekonomikos sektoriaus kilimo ir progreso. Lietuva šiais rodikliais ženkliai atsilieka, o technologinio sektoriaus plėtra nėra efektyvi, nes šios krypties tyrimams skiriama nepakankamai lėšų.

Lietuvos bei Šiaurės valstybių kultūros ir švietimo faktoriai

Lietuva. Lietuvių kalba lingvistikos mokslo pasaulyje visuotinai priskiriama vienai archajiškiausių Europos kalbų grupei. Ryškiausiu Lietuvos kultūros ir meno atstovu tituluojamas dailininkas bei kompozitorius Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Lietuvių grožinės literatūros pradininko vardą Kristijonui Donelaičiui atnešė jo poema „Metai“.¹⁶

Bendrojo lavinimo įstaigų sistema yra tripakopė. Ją sudaro pradinė, pagrindinė ir vidurinė mokyklos. Vidurinėse mokyklose galima pasirinkti tikslųjų ir humanitarinių mokslų programas. Mokymo įstaigos taipogi graduojamos į gimnazijas, specialiąsias, jaunimo, profesines, aukštesniąsias (kolegijas), aukštąsias (universitetus) mokyklas.¹⁷

Danija – pirmasis visuotinio pradinio išsilavinimo reikalaujantis įstatymas Danijoje priimtas 1849 m. Dabar mokslo sistemą kuruoja Švietimo ministerija. Švietimo sistemos išskirtinis bruožas – demokratijos principų integracija į kasdienį mokinių ugdymą. Produktyviausiai šis demokratijos sklaidos tikslas pasiekiamas per socialinių mokslų dėstymą. Tokiu būdu skatinamas demokratiškos visuomenės nuolatinis vystymasis. Pilietiškumo ugdymas yra reglamentuojamas Liaudies mokyklos

¹⁴ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, išnaša 7, p. 20.

¹⁵ *Švedija: apie šalį* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/apieSali.html>>.

¹⁶ VITKUS, G., išnaša 6, p. 189.

¹⁷ *Lietuvos švietimo koncepcija* [interaktyvus]. Kaunas: Lietuvos tėvų forumas, 2010, vasario 22. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tevuforumas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=63:lietuvos-vietimo-koncepcija&catid=41:vietim-reglamentuojantys-teiss-aktai&Itemid=18>.

įstatyminių nuostatų.¹⁸ Ši šalis yra garsiojo rašytojo Hanso Christiano Anderseno, išleidusio 24 knygas, kurios išverstos į šimtą pasaulio kalbų, vienos iš filosofijos mokslo krypčių – egzistencializmo – pradininko Sørenso Kierkegaardo tėvynė.¹⁹

Islandija. Pagal šios valstybės įstatymus, vaikai nuo 6 iki 16 m. amžiaus privalo lankyti mokyklą. Ji nemokama ir mokslo metai trunka 9 mėnesius. Vidurinės mokyklos yra 4 tipų: vidurinės klasikinės mokyklos, pramonės profesinės mokyklos, valstybinės bendrojo lavinimo mokyklos ir specializuotos praktinio mokymo mokyklos. Aukštasis išsilavinimas suteikiamas universitetuose (valstybiniuose universitetuose studijos visiškai nemokamos). Taipogi aukštojo išsilavinimo programos siūlo aukštojo neuniversitetinio išsilavinimo mokyklos.²⁰ Iš svetimšalių pageidautinas islandų arba kitos šiaurės šalių kalbos mokymasis. Kultūros branduolys – literatūros kūriniai. Šiaurės Europoje itin vertinamos edos bei sagos, sukurtos Islandijoje IX-XIII a. „Garsiausias Islandijos modernus rašytojas – tai Halldoras Laxnessas, gimęs Reikjavike ir 1955 m. apdovanotas Nobelio premija už islandų gyvenimo dokumentaciją kūriniuose „Nepriklausomi žmonės“ (1935) ir „Atominė elektrinė“ (1948).“²¹

Norvegija. Šios šalies gyventojai yra aktyviausiai skaitantys visame pasaulyje: šiam pomėgiui per metus jie nepagaili 500 kronų. Žymiausi rašytojai: Ludvig Holberg, Henrik Wergelan, Henrik Ibsen, Jonas Lie, Alexander Kielland, Herbjørg Wassmo ir kt. Geriausio visų laikų norvegų kompozitoriaus statusas priklauso pasaulinio garso menininkui Edvardui Griegui. Taipogi Norvegijoje užgimė daug tarptautiniame lygmenyje garsių operos solistų.²² Mokslas Norvegijos pagrindinėje mokykloje yra nemokamas. Ilgiau nei 3 mėnesius Norvegijoje pragyvenę vaikai yra įpareigoti lankyti mokyklą. Mokslas pradedamas sukakus 6 metams. Pagrindinis mokslas trunka 10 metų, o vidurinis nėra privalomas. Svetimšaliai gali rinktis dvikalbį mokymą – norvegų ir gimtąją kalbą, tačiau norvegų kalba yra vienu ar kitu atveju privaloma. Vidurinės mokyklos siūlo profesinių įgūdžių diegimo programas ir paruošiamąsias programas stojimui į aukštąsias mokyklas.²³

Suomija. Svarbiausias suomių kultūros reliktas ir literatūrinis šedevras – tai iš kartos į kartą tautos perduodamų legendų sudarytas ir 1835 m. išleistas nacionalinis epas „Kalevala“ Suomiių kilmės simfonijų meistras Jeanas Sibelius garsus visame pasaulyje. Suomija taipogi žymi

¹⁸ *Turinys* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20040608_113857-41435/DS.005.0.01.ETD>. Ekr. 15.

¹⁹ Danija. Iš: *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. Vilnius: Straipsniai.lt, 2005 m. gruodžio 19 d. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/Danija/puslapis/9254>>. ISSN 1822-6078.

²⁰ *Islandija* [interaktyvus]. Vilnius: EURES tarnyba (Lietuvos darbo biržoje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos), [s.a.] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/eures/index.aspx?page=/lt/gyvenimo_darbo_salygos/kitu_saliu_gyvenimo_ir_darbo_salygos/islandija/>.

²¹ NARUŠYTĖ, Agnė. Kultūra tamsoje. Iš: *7 meno dienos: kultūros savaitraštis* [interaktyvus]. Vilnius: 7 meno dienos, 2007, kovo 23, nr. 748. ISSN 1648-7192.

²² *Apie Norvegiją*, išnaša 12.

²³ *Naujai atvykę į Norvegiją?* [interaktyvus]. Bergen: Nepriklausomas piliečių socialinio konsultavimo biuras Bergene, darbuotojų komanda, Bergeno aukštoji mokykla, 2008. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://home.hib.no/ahs/bus/Bilder/Brosyre%20nov%202008/litauisk.pdf>>. Ekr. 9-10.

architektūros ir dizaino korifėjais (pvz., Alvaras Aalto).²⁴ Suomija Europos Sąjungos valstybių tarpe išsiskiria švietimo sistemos efektyvumu: remiantis raštingumo lygio, mokslo laipsnį įgijusių asmenų skaičiumi ir kitais kriterijais, ši valstybė yra viena pažangiausių Europoje. Aukštosiose mokyklose studijuojantys jaunuoliai dažniausiai renkasi matematikos, technologijų ir gamtos mokslų dalykus. Šiuo parametru Suomija pralenkia netgi technologijų mohikane vadinamą Japoniją.²⁵

Švedija. Šiai šaliai atstovauja net penki Nobelio premijos literatūros laureatai. Tai: Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Erik Axel Karlfeldt, Pär Lagerkvist, Eyvind Johnson / Harry Martinson.²⁶ Pirmosios mokyklos Švedijoje įkurtos labai anksti – dar XIII a. Aštuonių klasių išsilavinimas yra privalomas visiems vaikams nuo 6 ar 7 m. Vidurinėse mokyklose mokosi 98% jaunuolių, kuriose jie gali pasirinktinai lankyti profesinio ar akademinio pobūdžio mokomąsias programas. Mokyklų veiklą koordinuoja savivaldybės, kurių sudėtyje tos mokyklos yra. Aukštąjį mokslą teikiančios mokyklos yra pavaldžios Mokslo ir Švietimo ministerijai bei diferencijuojamos į 4 grupes: universitetai (6), universitetiniai koledžai (15), kitos specializuotos aukštojo mokslo institucijos, 40 vietinės valdžios įtakoje funkcionuojančių mokslo institucijų, kuriose mokslas yra nemokamas. Efektyviu darbu pasižymi suaugusiųjų švietimu užsiimančios įstaigos – Švedijoje studijuoja net 50% suaugusių asmenų.²⁷

Lietuvos kultūros ir švietimo faktoriai

Šiaurės šalių regiono kultūroje ryški literatūrinė linija, ypač daug dėmesio skiriama skaitymo reikmėms. Pradinis ir vidurinis mokslas, kaip ir Lietuvoje, yra nemokamas. Esminis skirtumas tas, jog Šiaurės valstybių vidurinėse mokyklose moksleivių edukacinės programos yra diferencijuotos pagal tolesniam mokymuisi pasirinktą edukacinės įstaigos tipą (aukštoji ar profesinė mokykla), o Lietuvos vidurinio lavinimo mokyklose mokomosios programos yra padalintos į dvi grupes pagal mokslo kryptingumą (galimas realinis arba humanitarinis profilis). Šiaurės šalių edukacinių institucijų politika leidžia svetimšaliams pasirinkti mokymąsi jų gimtąja kalba ir ta kalba, kuri vartojama konkrečios Šiaurės valstybės mokykloje.

²⁴ VITKUS, G., išnaša 6, p.149.

²⁵ *Suomijos švietimo sistema yra viena iš geriausių visoje ES* [interaktyvus]. [S.l.]: Europos informacijos centras, [s.a.]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eic.euro.lt/index.php?-1516127495>>.

²⁶ *Švedija: kultūra* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/kultura.html#12>>.

²⁷ *Švedija: švietimas* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/svietimas.html#1>>.

2. ŠIAURĖS ŠALIŲ IR LIETUVOS VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ DARBO POLITIKA BEI PAKLAUSA VISUOMENĖJE

Šiaurės valstybėse viešosios bibliotekininkystės užuomazgos siekia XVIII-XIX a. Paskata tam buvo visuomenės švietimo sąjūdžio, liberalizmo idėjų sklaidos suintensyvėjimas. Masiškai viešosios bibliotekos Šiaurės regione pradėtos steigti XIX-XX a. sandūroje, laikantis anglų - amerikiečių tradicijos postulatų. Didelę svarbą šiam steigimuisi turėjo parapijų, mokyklų, suaugusiųjų švietimo ratelių bibliotekų funkcionavimas. Teigiamą poveikį viešųjų bibliotekų steigimo skatinimui taipogi darė pramonės bei miestų plėtra, tautinio identiteto ir sąmoningumo formavimasis.²⁸

Šiaurės šalių viešųjų bibliotekų sistemos struktūra:

- *savivaldybių viešosios bibliotekos ir jų filialai,*
- *grafysčių bibliotekos* (tai – regioniniai centrai, atsakingi už tarpbibliotekinio abonemento, kraštotyros, bibliografijos, automatizacijos, kvalifikacijos kėlimo funkcijų aktyvų bei kokybišką vykdymą ir metodinį vadovavimą).

Šiaurės šalių municipalinį - savivaldybių - viešųjų bibliotekų tinklą sudaro šių tipų bibliotekos:

- *centrinė biblioteka ir jos filialai,*
- *bibliobusai,*
- *institucijų bibliotekos* (ligoninių, kalėjimų, etc.),
- *mokyklų bibliotekos.*

Lietuvos bibliotekų sistemos sandara:

- *nacionalinė biblioteka* – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka,
- *apskričių viešosios bibliotekos,*
- *savivaldybių viešosios bibliotekos,*
- *mokslo ir studijų institucijų bibliotekos,*
- *specialiosios bibliotekos* (muziejų, sveikatos priežiūros įstaigų, technikos, žemės ūkio),
- *kitos bibliotekos.*²⁹

Šiaurės šalių ir Lietuvos bibliotekininkystės įstaigų tipizacijos skirtumai ir panašumai:

1. Skandinavijos šalių bibliotekininkystės sistemos sudėtis praturtinta bibliobusų, kitaip dar vadinamų mobiliosiomis bibliotekomis, tinklu. Šiaurės šalių tarpe plačiausią mobiliųjų bibliotekų

²⁸ RACEVIČIŪTĖ, Rasa. Šiaurės šalių viešosios bibliotekos modelis. Iš: GLOSIENĖ, Audronė; Petuchovaitė, Ramunė; ir RACEVIČIŪTĖ, Rasa. *Viešoji biblioteka: tradicija ir modernumas*, Vilnius, 1998, p. 50. ISBN 9986-34-018-7.

²⁹ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, išnaša 8, p. 452.

tinklą turi išvysčiusi Suomija (2004 m. šioje valstybėje veikė 198 bibliobusai). Švedijoje 2004 m. važinėjo 110, Danijoje – 50, o Norvegijoje – 34 bibliobusai. Šios mobiliosios bibliotekos yra priskirtinos ekstensyvių bibliotekos paslaugų rūšiai, nes aptarnauja socialiai silpniausias gyventojų grupes (vaikus, senyvo amžiaus žmones, neįgaliuosius) ir atokiausiose vietovėse gyvenančius asmenis.³⁰ Lietuvoje populiariausia ekstensyvi paslauga neįgaliuosius yra knygnešystė. Šiaurės valstybės specializuotas mobiliąsias bibliotekas traktuoja kaip ateities tendencijas. Planuojama taip išplėsti bibliobusų tinklą, jog šią transporto priemonę būtų galima išsikviesti iš bet kurios Europos žemyno vietos, jos dydį, interjerą ir inventorių pritaikant tikslinei vartotojų grupei. Lietuvoje 2007 m. birželio 1 d. taipogi pradėjo veikti Švedijos organizacijos „Gelbėkit vaikus“ Anykščių rajono savivaldybės viešajai bibliotekai padovanotas bibliobusas, turintis daugiau nei 6000 knygų, kurias skaito 247 vaikai ir 600 suaugusiųjų, rinkinį. Bibliobuse taipogi yra įrengti keli interneto prieigos taškai, organizuojamos leidinių parodos.³¹ Tai – vienintelė mobili biblioteka Lietuvoje;

2. Šiaurės šalyse viešųjų bibliotekų regioniniai metodikos centrai yra grafysčių bibliotekos, o Lietuvoje šį statusą turi apskričių viešosios bibliotekos;

3. Šiaurės valstybėse mokyklų bibliotekos yra išskirtos atskiru bibliotekų tipu, o Lietuvoje jos yra integruotos į mokslo ir studijų institucijų bibliotekų kategoriją;

4. Lietuva neturi išvysčiusi institucijų bibliotekų tinklo. Žvelgiant šiuo aspektu, Lietuvos bibliotekų sistemos struktūron inkorporuotos tik specifinės mokslo šakos (medicinos, žemės ūkio, etc.) ar tam tikros kultūrinės krypties poreikius tenkinančios bibliotekos.

5. Ir Lietuvos, ir Šiaurės šalyse veikia savivaldybių viešųjų bibliotekų, koordinuojančių jiems atskaitingų filialų veiklą, tinklai.

Prioritetines pozicijas Šiaurės šalių visuomenėje užima švietimas, demokratija bei kultūra. Skirtingai nei Lietuvoje, Skandinavijoje šiems trims konceptams būdingas nepertraukiamumas bei tęstinumas. Tai yra itin reikšmingas veiksnys formuojant Šiaurės šalių visuomenės ir valdžios organų požiūrį į bibliotekininkystės instituciją kaip į neatsiejamą kiekvieno piliečio kasdienės egzistencijos elementą. Lietuvoje vienareikšmiškai dominuoja katalikybė, o Šiaurės regiono valstybėse vyraujanti religija yra liuteronybė. Ši protestantizmo kryptis lemia ir žymiai didesnę Skandinavijos valstybių gyventojų aktyvumą skaitymo procese, mat knygos ir skaitymas liuteroniškoje tradicijoje yra kur kas svarbesni nei katalikiškoje. Šiaurės valstybių bibliotekas per

³⁰ Šiaurės šalių naujienos: parengta pagal Scandinavian Public Library Quarterly, 2003, nr. 1. *Šiandien aktualu: metodikos rekomendacijos seminarams*, 2004, nr. 1, p.199. ISSN 1392-1428.

³¹ MIŠKINIENĖ, Aušra. *Bibliobuso veikla sudomino viešnią iš Švedijos* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:WDBNlBce8XcJ:www.lkdtc.lt/_download/kulak/2008/8.5/8.pdf+anyks+ciu+bibliotekai+dovanotas+bibliobusas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESgn0VY3DBphKKBcN-Xzok_81_xdQI96ws86w-WCYfqEMMjTAtiVW1ngUE-oh9QAsdh8WTZ4TQqE_7BvhPEsqBC0Oq-zOtl7UwLsDiq44fOYQNqVhRmpvtXb2-0e-xx-o0isIA&sig=AHIEtbRq5BNqHM0dwnn_g5ucO91LHSEo9A>. Ekr. 23.

metus aplanko maždaug 70-80%, o knygas vidutiniškai skaito 75-85% visų šių šalių gyventojų. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos iniciatyva 2004 m. Socialinių tyrimų instituto atliktas sociologinis tyrimas „Lietuvos gyventojų kultūriniai poreikiai“ parodė, jog 49% apklaustųjų bibliotekose nesilanko, o dar 17% lankosi labai retai. Viso – 66% asmenų, kurie, galima sakyti, nesinaudoja bibliotekomis. Nurodomos šios bibliotekų nelankymo priežastys: 1. nėra poreikio (27%); 2. bibliotekų komplektuojamo fondo skurdumas (23%); 3. reikiamos informacijos nesuradimas (7%).³² 2005 m. 16-74 m. gyventojų tarpe atlikus nacionalinę apklausą bei sociologinį tyrimą „Skaitymo mastas, kryptingumas ir poreikiai“, gauti tokie rezultatai: 1. 35 % gyventojų nėra perskaitę nė vienos knygos; 2. 2,5% gyventojų neskaito laikraščių; 3. 20% gyventojų skaito vien tik rajoninę periodiką; 4. 21% gyventojų skaito tik dienraščius. Aktyviausiai spaudinius skaitantys Lietuvos piliečiai yra: didmiesčių gyventojai, aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys, moterys ir besimokantis jaunimas.³³ Net 32% visų Lietuvos viešųjų bibliotekų vartotojų sudaro vaikai. Šiaurės šalyse lankymosi bibliotekose ir jų dokumentų fondų panaudos rodikliai kardinaliai pozityvesni. Pvz., po Suomijos švietimo ministerijos Kultūros politikos skyriaus atlikto vartotojų nuomonės apie naudojimąsi įvairiomis kultūros paslaugomis tyrimo paaiškėjo, jog tik 17,8% bibliotekoje nesilankė nė karto, o 64,2% į šią įstaigą buvo užsukę 5 ar daugiau kartų per metus. Aktyviausiai besilankančios gyventojų grupės: 15-19 m. jaunimas, studentai, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, miestų gyventojai.³⁴ Jau 1992 m. Danijos viešosiose bibliotekose vienam gyventojui išduodamų dokumentų skaičius siekė 16,25 dokumento, Suomijoje – 19,3, Islandijoje – 6,3, Norvegijoje – 4,2, Švedijoje – 8,2. 2009 m. Lietuvoje vienam gyventojui teko 4,5% viešųjų bibliotekų kaupiamo dokumento.³⁵

Lietuvos ir Šiaurės šalių skirtumai, nulėmę Skandinavijos valstybių viešųjų bibliotekų populiarumą visuomenėje ir Lietuvos piliečių nepalankų požiūrį į savo šalies bibliotekas:

1. *Valstybės finansavimas.* Šiaurės šalių bibliotekoms skiriamos milijonus siekiančios sumos naujų bibliotekų statybai ar senų rekonstrukcijai. Valdžia skiria bibliotekoms dotacijas specialiu poreikių asmenų ir vaikų informaciniais, kultūriniais, etc. poreikiams patenkinti. Lietuvoje bibliotekų skaičius nuolat mažėja: 2009 m. duomenimis, Lietuvos viešųjų bibliotekų tinklas sumažėjo net 17 filialų ir 7 paslaugų punktais, o įsteigtas buvo tik 1 filialas³⁶;

2. *bibliotekų personalas.* Šiaurės šalių bibliotekose dirba kompetentingi ir motyvuoti bibliotekininkai. Ypač didelės investicijos skiriamos personalo plėtrai. Prioritetai teikiami personalo

³² KIRTIKLIENĖ, Daiva; ir LAPINSKIENĖ, Asta. Kodėl Lietuvos bibliotekos praranda vartotoją? *Tarp knygu*, 2007, nr. 4, p. 3. ISSN 0868-8826.

³³ KIRTIKLIENĖ, Daiva; ir LAPINSKIENĖ, Asta, išnaša 32, p. 4.

³⁴ BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Apie ką rašo užsienio šalių profesinė spauda. *Šiandien aktualu: metodikos rekomendacijos seminarams*, 2002, nr. 1, p. 102. ISSN 1392-1428.

³⁵ JASKONIENĖ, Dalia. Lietuvos viešosios bibliotekos 2009 metais. *Tarp knygu*, 2010, nr. 6, p. 4. ISSN 0868-8826.

³⁶ JASKONIENĖ, Dalia, išnaša 35, p. 2.

domėjimuisi naujovėmis, savo atliekamam darbu ir jo perspektyvomis, gebėjimu dalytis profesine patirtimi bei informacija. Plėtojama darbų rotacija. Akcentuojama darbuotojų paskata savarankiškai seminarų, kvalifikacijos kėlimo kursų paieškai. Kiekvieno darbuotojo tobulėjimui skiriamos atskiros lėšos. Nuolat vyksta skyrių vadovų ir darbuotojų pasitarimai, kuriuose nustatoma dalyvavimo įvairių temų mokymuose svarba ir pasirenkami pirmenybiniai kursai. Diegiama darbuotojų kompetencijos kėlimo programa. Vykdomas bibliotekos asistentų ir praktikantų įdarbinimas. Darbas bibliotekoje taipogi yra puiki alternatyva nenorintiems tarnauti armijoje vaikams.³⁷ 2009 m. Lietuvos viešųjų bibliotekų darbo statistika byloja, jog 2009 m. aukštąjį išsilavinimą turėjo 950 (36,4%) profesionalių bibliotekininkų, iš jų bibliotekininkystės mokslo srities aukštąjį išsilavinimą - 554 (21,2%), aukštesnįjį – 40,6%, iš jų bibliotekinį aukštesnįjį – 40,6%, kitą – 10,6%. Kasmet mažėja aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių bibliotekų darbuotojų, ypač kaimo bibliotekose. Bibliotekinį išsilavinimą ir brandžią darbo patirtį turinčius bibliotekų darbuotojus pakeičia asmenys be specialaus išsilavinimo. Aukštą kompetenciją turintys jauni perspektyvūs bibliotekininkai bibliotekų darbo baruose paprastai save realizuoja tol, kol susiranda geriau apmokamą darbą. Lietuvos bibliotekininkų atlyginimai yra vieni minimaliausių Lietuvoje³⁸;

3. *fondų išdėstymas*. Šiaurės valstybių tiek viešosiose, tiek akademinėse bibliotekose dokumentų fondai yra atviri ir laisvai prieinami vartotojams. Nėra griežtos takoskyros tarp skyrių, fondų išdėstymas sukuria bendrumo, vientisumo įspūdį. Bibliotekose nesilaikoma griežtos tylos, bendraujama laisvai. Individualiam darbui yra pritaikyti kalbėjimosi mobiliuoju telefonu kambarėliai, tylieji bei relaksaciniai kambariai, etc. Lietuvoje dėl patalpų stokos neįmanoma įrengti atskirų erdvių pavieniams vartotojams. Lietuvos akademinėse bibliotekose fondai yra uždari, kai kuriose viešosiose bibliotekose taipogi yra dokumentų sudėtų skaitytojams nepasiekiamose vietose. Šiaurės šalyse skaitytojo bilietas, išskyrus Islandiją, išduodamas nemokamai, o Lietuvoje, jo savikainai siekiant 4 Lt., bibliotekos jį vartotojams parduoda už 5-10 Lt. Tai gana brangu;

4. *skirtingų tipų bibliotekų bendradarbiavimas*. Šiaurės šalių viešųjų bibliotekų tinklas glaudžiai bendradarbiauja su darželių, mokyklų, universitetų bibliotekomis. Rengiamos jungtinės bibliotekų ir mokyklų darbuotojų informacinės programos skirtingų amžiaus pakopų moksleivių grupėms, informacinės kompetencijos, mokslo darbų rašymo, tyrimų vykdymo seminarai bakalauro ir magistro mokslo laipsnį siekiantiems gauti studentams. Lietuvoje skirtingo tipo bibliotekų sąveika yra nevystoma, su darželiais visiškai nebendradarbiaujama ir tokiu būdu yra prarandama galimybė pritraukti jaunąją skaitytoją į biblioteką, prarandamas vartotojas ir dėl sąveikos su

³⁷ KLINGAITĖ- DASEVIČIENĖ, Nijolė; ir MALAIŠKIENĖ, Elona. Viešnagė Suomijos bibliotekose. *Tarp knygy*, 2007, nr. 3, p. 15. ISSN 0868-8826.

³⁸ JASKONIENĖ, Dalia. Lietuvos viešosios bibliotekos 2009 metais. *Tarp knygy*, 2010, nr. 7-8, p. 5. ISSN 0868-8826.

viešosioms bibliotekoms giminingomis institucijomis stygiaus nukenčia ne tik bibliotekos įvaizdis, bet ir sumenkinamos bibliotekinio darbo perspektyvos, neišnaudojamos platesnio spektro bibliotekų galimybės;

5. *automatizacija bibliotekų darbe*. Visose Šiaurės valstybių viešosiose bibliotekose ir jų filialuose veikia dokumentų išdavimo ir gražinimo įrenginiai. Tai sumažina laiko, kurį bibliotekininkai anksčiau turėjo skirti dokumentų priėmimui, išduočiai, gražinimui į lentynas, kaštus. Sutaupytas personalo laikas panaudojamas konferencijų rengimui, projektų rašymui, komunikacijai su vartotojais. Šioje srityje Lietuva taipogi padarė sėkmingą pradžią: 2009 m. tarp Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Centrinės projektų valdymo agentūros ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos pasirašyta trišalė sutartis, kurioje akcentuojamas projekto, skirto interaktyvių elektroninių paslaugų Lietuvos viešosiose bibliotekose sukūrimui ir įdiegimui, savitarną užtikrinančių technologijų dokumentų išdavimo/grąžinimo procese įgyvendinimui, vykdymui 2009-2012 m. 2010 m. kovo mėnesį savitarnos įrenginiai, kurių veikimas paremtas radijo dažnio identifikacija (RFID), pradėjo veikti Elektrėnų savivaldybės, Kauno apskrities, Klaipėdos miesto, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosiose bibliotekose.³⁹ Iki projekto pabaigos automatinė dokumentų savitarnos linija turėtų būti įdiegta 69 Lietuvos viešosiose bibliotekose. Bendra projekto vertė - 11,3 mln. Lt.⁴⁰ Skandinavijos viešosiose bibliotekose neįgaliesiems ir senyvo amžiaus žmonėms gausiai užsakomos garsinės knygos, dokumentai brailio raštu, jų patogumui bibliotekų darbe taikomos naujausios informacinės technologijos. Lietuva taipogi daro ryškų progresą specifinių poreikių turinčių asmenų aptarnavimo procese: 60 Lietuvos savivaldybių viešosiose bibliotekose įdiegta aklujų (*JAWS* – balsu įgarsina kiekvieną kompiuteriu atliekamą veiksmą) ir silpnaregių (*MAGIC* – leidžia padidinti kiekvienos ekrano vietos peržiūros mastelį) programinė įranga.⁴¹

³⁹ JASKONIENĖS, Dalia, išnaša 38, p. 2.

⁴⁰ *Savitarnos sistema bibliotekose - nauda skaitytojams ir bibliotekų darbuotojams* [interaktyvus]. Vilnius: Sintagma, 2007 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.sintagma.lt/sintagma/selectPage.do?docLocator=CA2B7AE843DB11DF8F07746164617373&nlanguage=lt>>.

⁴¹ JASKONIENĖS, Dalia, išnaša 35, p. 3.

3. ŠIAURĖS ŠALIŲ BIBLIOTEKINIO DARBO PATIRTIES PRITAIKYMO GALIMYBĖS LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE

Lietuvos viešosios bibliotekos neturi sąlygų į savo veiklos barus integruoti knygelių dovanojimą kiekvienam naujai gimusiam kūdikiui, suteikti galimybes jaunimui klausytis muzikos įrašų, garsinių knygų, peržiūrėti įrašų katalogą, užsisakyti muzikos instrumentą, repeticijų salę ar sporto inventorių iš bibliotekos, teikti informaciją apie skaitmeninę televiziją, padėti klientams instaliuoti programinę įrangą ar taisyti sugedusius kompiuterius⁴². Visos šios paslaugos yra plėtojamos Šiaurės valstybių bibliotekose. Lietuvos viešosios bibliotekos šiuo aspektu yra ribojamos finansinių išteklių. Lietuvos valdžios požiūris į bibliotekas yra pasyvus ir politizuotas. Tai – visiška priešingybė Skandinavijos bibliotekoms, kurios visuomenės institucinėje struktūroje užima prioritetinių įstaigų pozicijas.

Vis dėlto, Lietuvos viešosios bibliotekos iš Šiaurės šalių galėtų perimti ir savaip transformavusios pagal individualias galimybes bibliotekinio darbo sferoje pritaikyti šiuos bibliotekinio darbo metodus, kurie Lietuvoje, savaime suprantama, būtų traktuojami kaip inovaciniai:

1. Lietuvos viešųjų bibliotekų tinklapiuose galėtų būti pateikiama virtuali konferencijų, informacinių – edukacinių testų, paskaitų medžiaga. Tuo tikslu bibliotekų svetainėse reikėtų pateikti hiperaktyvias nuorodas į video paskaitų ir konferencijų peržiūrą, mokomuosius bibliotekinio pobūdžio testus, kurie susidėtų iš klausimų apie informacijos paieškos galimybes bibliotekoje, jos struktūrą, teikiamų paslaugų spektrą, bibliotekos taisykles, etc.;

2. knygų rezervavimo ir naudojimosi dokumentu pratęsimo procedūrą gerokai palengvintų ir supaprastintų galimybė atlikti minėtus veiksmus SMS (trumpąja) žinute. Lietuvoje jau išplitusi dokumentų rezervacijos ir panaudos laikotarpio pratęsimo interneto ryšiu galimybė, tačiau, kaip matoma, yra ir kitų labai patogių būdų šiems veiksams įvykdyti;

3. komplektuojami fondai kur kas sėkmingiau patenkintų vartotojų lūkesčius, jeigu bibliotekų vartotojai galėtų bet kuriuo metu lankomos bibliotekos personalui pateikti pageidavimą konkretaus dokumento, kurio nėra bibliotekos dokumentų fonde, užsakymui. Tam tikslui turėtų būti sukurta ir bibliotekos elektroninėje svetainėje patalpinta speciali interaktyvi užklausa forma, kurioje vartotojas turėtų pateikti duomenis apie pageidaujamo dokumento autorių, antraštę, leidėją, leidimo metus ir paaiškinimą, kuris atspindėtų dokumento reikalingumą. Šiuo metu Lietuvos

⁴² ŠIAULIENĖ, Aldona. *Paslaugos vaikams ir suaugusiems: kaip pelnyti pagarbą?* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2008 9žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.. Prieiga per internetą: <<http://specialistams.skaitymometai.lt/index.php?-1708397945>>.

bibliotekų vartotojų užklauso, kurioms patenkinti nebuvo rasti dokumentai, užfiksuojamos bibliografinio įrašo forma ir tokiu fiziniu pavidalu perkeliama į neigiamų atsakymų kartoteką;

4. tarpbibliotekinio abonemento paslauga taipogi turėtų būti priimama ne tik tradicine, bet ir elektronine forma, panaudojant interaktyvius šablonus, kuriuos vartotojas galėtų rasti Lietuvos viešųjų bibliotekų svetainėse. Šablonas turėtų būti užpildomas nurodant reikalingo dokumento autorių, antraštę, leidimo metus, leidyklą, kalbą, pageidaujamą dokumento formą (reikalinga spausdinta, elektroninė versija, kopijos ar originalas). Jei tai straipsnis, tuomet būtina nurodyti konkrečius puslapius. Nacionaliniu lygmeniu vykdoma tarpbibliotekinio abonemento paslauga turėtų būti nemokama;⁴³

5. Lietuvos vaikų užimtumo programose, kurias rengia viešosios bibliotekos, galėtų būti įtrauktos žaidinimo valandėlės, kurių metu visas dėmesys būtų telkiamas į pačius mažiausiuosius – vaikus iki 3 metų. Jų metų kūdikiai galėtų klausytis dainuojamosios poezijos bei eilių skaitymo, mokytis tarti garsus, kartoti bibliotekininkų rodomus judesius. Žinoma, vaikus lydėtų tėveliai. Tokiu būdu bibliotekos visuomenėje įgautų naują funkciją – taptų šeimos poilsį ir lavinimąsi garantuojančiomis institucijomis. Vaikiškų knygų nurašymą derėtų pakeisti į išimtų iš fondų knygų pardavimu už simbolinę kainą ar padovanojimu vaikams akcijų, loterijų ar žaidimų metu. Tai paskatintų vaikus dar labiau pamilti knygų pasaulį ir tausoti knygas. Vaikų literatūrai priskirtinus dokumentus, kadangi mažiesiems skaitytojams stinga patirties ir atsakomybės jausmo saugant knygeles, derėtų aplenkti specialia plėvele ir taip prailginti dokumentų ilgaamžiškumą, nes knygų kainos yra labai aukštos, o lėšos jų įsigijimui – labai kuklios.⁴⁴

⁴³ JURKIENĖ, Raimonda. *Elektroninės paslaugos Helsinkio bibliotekose* [interaktyvus]. [Klaipėda]: Klaipėdos universiteto biblioteka, 2007 gegužės 8 d [žiūrėta 2010 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1_xxXsxSNK8J:www.lmba.lt/ppt/MRU/jurkiene.ppt+SUOMIJOS+biblioteka&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.

⁴⁴ ŠIAULIENĖ, Aldona, išnaša 42.

IŠVADOS

Šiaurės regiono valstybės ženkliai pranoksta Lietuvą daugeliu aspektų: bendrais šalių išsivystymo rodikliais, valstybių valdymo sistemos išplėtojimu, viešųjų paslaugų rinka, kultūriniu, ekonominiu, edukaciniu lygiu. Visą šio pavyzdinio kokybės komplekso Skandinavijos valstybėse susiformavimą lėmė pamatinių visuomeninių tradicijų laikymosi ir perspektyvių inovacijų diegimo sąveika. Esminė priežastis, lemianti visus skirtumus tarp Lietuvos ir Šiaurės valstybių bibliotekininkystės institucijų, yra požiūris į šio pobūdžio įstaigas prieštaraujantis: Šiaurės šalių visuomenė ir valdžios organai bibliotekas vertina kur kas geriau net už kitas kultūros įstaigas, tokias kaip opera arba teatras. Biblioteka – neatsiejama šių valstybių piliečių gyvenimo dalis, kurios išlaikymu dosniai rūpinamasi. Lietuvos valdžios požiūris į bibliotekas yra pasyvus, o jų finansavimo klausimas nemalonus. Susidaro nuomonė, jog Lietuvoje yra aiškiai nesuvokiama tikroji bibliotekos paskirtis, jos reikšmė individų socializacijos procesui ir informacijos perdavimo svarba ateities kartoms.

Tyrimai rodo, jog Lietuvos bibliotekos, skirtingai negu Skandinavijos šalių, yra vangiai lankomos. Šioms bibliotekoms trūksta intensyvesnio sąryšio su visuomene, idant bibliotekų veikla būtų produktyviai plėtojama ir objektyviai vertinama visuomenės narių. Neužtenka vien tik žiniasklaidos dėmesio, reikia stengtis skleisti informaciją apie bibliotekas prisidedant prie kitų institucijų (archyvų, muziejų, darželių mokyklų, universitetų) veiklos. Vis didėjantis profesionalių bibliotekininkų stygius ir automatiškai dėl to smunkanti bibliotekų sistemos darbuotojų kvalifikacija turi didelę reikšmę nesėkmingai komunikacijai su valdžios pareigūnais dėl bibliotekos pažangos galimybių: trūksta suinteresuotumo, motyvacijos pagrindimo, bibliotekų ateities vizijos numatymo, etc. Lietuvos viešosiose, ypač kaimo, bibliotekose saugomas dokumentų fondas yra vienalytis (dominuoja spausdinti dokumentai) ir tematiškai neįvairus. Didžiausias rūpestis Lietuvos bibliotekoms – sugebėjimas patenkinti sparčiai kylančius vartotojų poreikius, turint minimalius resursus tam įgyvendinti. Įdomus ir daug ką apie Lietuvos bei Šiaurės valstybių bibliotekų skirtumus pasakantis rodmuo yra tai, jog viso labo tik daugiau negu trečdalis Lietuvos gyventojų lankosi bibliotekose, o Šiaurės regione priešingai: tik mažiau nei trečdalis gyventojų nesilanko bibliotekose. Šio kardinalaus skirtumo priežastys: Šiaurės valstybių bibliotekos aprūpintos naujausiomis technologijomis, tad šių bibliotekų darbuotojams netenka atlikti daug laiko sąnaudų reikalaujančių rutininių procesų, bibliotekose dirba tik aukštąjį išsilavinimą įgiję darbuotojai, ypatingas dėmesys skiriamas tautinėms mažumoms, socialiai pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms, o tai naikina socialinę visuomenės narių atskirtį ir daug prisideda prie vieningos visuomenės kūrimo. Lietuva turėtų bandyti įsisavinti daug finansinių sąnaudų nereikalaujančius

Skandinavijos viešųjų bibliotekų darbo metodus. Didžiąją dalį šių bibliotekinio darbo sėkmingų pavyzdžių galima įgyvendinti pasitelkiant elektroninius šaltinius, savo bibliotekų tinklapius. Suprantama, Lietuvai sunku lygiuotis į tokio aukšto išsivystymo šalis kaip Suomija ar Švedija, tačiau bandyti savo vartotojui suteikti kuo kokybiškesnes, vertingesnes ir naudingesnes paslaugas yra būtina. Lietuvos bibliotekos privalo atrasti savo savastį, pritraukti bibliotekon savąjį vartotoją.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

Literatūra

1. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Apie ką rašo užsienio šalių profesinė spauda. *Šiandien aktualu: metodikos rekomendacijos seminarams*, 2002, nr. 1, p. 101-117. ISSN 1392-1428.
2. GLOSIENĖ, Audronė; PETUCHOVAITĖ, Ramunė; ir RACEVIČIŪTĖ, Rasa. *Viešoji biblioteka: tradicija ir modernumas: mokomoji knyga*. Vilnius: Žara, 1998. 138 p. ISBN 9986-34-018-7.
3. JASKONIENĖ, Dalia. Lietuvos viešosios bibliotekos 2009 metais. *Tarp knygų*, 2010, nr. 6, p. 1-9. ISSN 0868-8826.
4. JASKONIENĖ, Dalia. Lietuvos viešosios bibliotekos 2009 metais. *Tarp knygų*, 2010, nr. 7-8, p. 1-9. ISSN 0868-8826.
5. KIRTIKLIENĖ, Daiva; ir LAPINSKIENĖ, Asta. Kodėl Lietuvos bibliotekos praranda vartotoją? *Tarp knygų*, 2007, nr. 4, p. 1-4. ISSN 0868-8826.
6. KLINGAITĖ-DASEVIČIENĖ, Nijolė; ir MALAIŠKIENĖ, Elona. Viešnagė Suomijos bibliotekose. *Tarp knygų*, 2007, nr. 3, p. 12-15. ISSN 0868-8826.
7. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 2*. Vilnius: Mokslas, 1977. 640 p.
8. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 4*. Vilnius: Mokslas, 1978. 639 [1] p.
9. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 8*. Vilnius: Mokslas, 1981. 640 p.
10. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija: T. 11*. Vilnius: Mokslas, 1983. 640 p.
11. Šiaurės šalių naujienos: parengta pagal Scandinavian Public Library Quarterly, 2003, nr. 1. *Šiandien aktualu: metodikos rekomendacijos seminarams*, 2004, nr. 1, p. 198-205. ISSN 1392-1428.
12. ŠIAURĖS TARYBOS VIEŠŪJŲ BIBLIOTEKŲ KOMITETAS (NORDFOLK); IR VILNIAUS UNIVERSITETAS. *Viešųjų bibliotekų vaidmuo demokratizacijos procese: seminaro medžiaga*. Geteborgas, Švedija 1993 m. rugsėjo 6-13 d. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993. 73 p.
13. *Visuotinė lietuvių enciklopedija: T. 12*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007. 848 p. ISBN 978-5-420-01631-2.
14. VITKUS, G. *Europos mozaika: 27 Europos Sąjungos valstybės*. Vilnius: Eugrimas, 2008. 246, [1] p. ISBN 978-9955-790-47-1.

Elektroniniai dokumentai

15. *Apie Norvegiją* [interaktyvus]. [S.l.]: Nepasiduok.lt: tinklapis Lietuvos emigrantams, 2010 m. kovo 28 d.. Atnaujinta 2010 m. gegužės 4 d. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nepasiduok.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=11:apie-n&catid=4:novegija&Itemid=3>.
16. Atminimui: Audronė Glosienė: 1958 10 04-2009 01 26. Iš: *Knygotyra* [interaktyvus], 2009, nr.52, ekr. 278 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Knygotyra/52/278-283.pdf>>. ISSN 0204-2061.
17. Danija. Iš: *Straipsniai.lt* [interaktyvus]. Vilnius: Straipsniai.lt, 2005 m. gruodžio 19 d. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/Danija/puslapis/9254>>. ISSN 1822-6078.
18. EUROPOS KOMISIJA. *Komisijos komunikatas Europos parlamentui ir tarybai: komisijos nuomonės dėl Islandijos prašymo tapti Europos Sąjungos nare* [interaktyvus]. Briuselis, 24.22 2010. KOM (2010) 62 galutinis [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCEWHQU8qOUJ:eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do%3Furi%3DCOM:2010:0062:FIN:LT:DOC+islandijos+gyventoju+skaicius+2010+M&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>.
19. *Islandija* [interaktyvus]. Vilnius: EURES tarnyba (Lietuvos darbo biržoje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos), [s.a.] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/eures/index.aspx?page=/lt/gyvenimo_darbo_salygos/kitu_saliu_gyvenimo_ir_darbo_salygos/islandija/>.
20. JURKIENĖ, Raimonda. *Elektroninės paslaugos Helsinkio bibliotekose* [interaktyvus]. [Klaipėda]: Klaipėdos universiteto biblioteka, 2007 gegužės 8 d [žiūrėta 2010 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1_xxXsxSNK8J:www.lmba.lt/ppt/MRU/jurkiene.ppt+SUOMIJOS+biblioteka&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
21. Ką jūs žinote apie šiuo metu ES pirmininkaujančią Suomiją? Iš: *Vilniaus Euro Info Centro biuletenis* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos ekonominės plėtros agentūra, 2006, liepa – rugsėjis, nr. 15 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:tVZSooqTqBIJ:www.inppregion.lt/get.php%3Ff.7450+suomijos+ekonomika&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESiznlKN8RVSif72erm3wsrnq-O050gqQvNYw1EDHOfWRFFLSJdfubeSXUqMkbS8XsskOHsnoFEDBtIq5c_FibLTcfMmKLuJq26XJExzic0pMddeycvVv75lgsgE15bfhLBXy_CJ&sig=AHIEtbS3DJ366grw6TEbEJ93M2Y3cVpC7A>.

22. *Lietuvos švietimo koncepcija* [interaktyvus]. Kaunas: Lietuvos tėvų forumas, 2010, vasario 22. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tevuforumas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=63:lietuvos-vietimo-koncepcija&catid=41:vietim-reglamentuojantys-teiss-aktai&Itemid=18>.
23. MIŠKINIENĖ, Aušra. *Bibliobuso veikla sudomino viešnią iš Švedijos* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:WDBNlbCe8XcJ:www.lkdtc.lt/_download/kulak/2008/8.5/8.pdf+anyksciu+bibliotekai+dovanotas+bibliobusas&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEsgn0VY3DBphKKBeBcN-Xzok_81_xdQI96ws86w-WCYfqEMMjTAtiVW1ngUE-oh9QAsdh8WTZ4TQqE_7BvhPEsqBC0Oq-zOtl7UwLsDiq44fOYQNqVhRmpvtXb2-0e-xx-o0isIA&sig=AHIEtbRq5BNqHM0dwnn_g5ucO91LHSEo9A>. 23-24 ekr.
24. NARUŠYTĖ, Agnė. Kultūra tamsoje. Iš: *7 meno dienos: kultūros savaitraštis* [interaktyvus]. Vilnius: 7 meno dienos, 2007, kovo 23, nr. 748. ISSN 1648-7192.
25. *Naujai atvykę į Norvegiją?* [interaktyvus]. Bergenas: Nepriklausomas piliečių socialinio konsultavimo biuras Bergene, darbuotojų komanda, Bergeno aukštoji mokykla, 2008. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://home.hib.no/ahs/bus/Bilder/Brosyre%20nov%202008/litauisk.pdf>>. 32 ekr.
26. *Savitarnos sistema bibliotekose - nauda skaitytojams ir bibliotekų darbuotojams* [interaktyvus]. Vilnius: Sintagma, 2007 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sintagma.lt/sintagma/selectPage.do?docLocator=CA2B7AE843DB11DF8F07746164617373&inlanguage=lt>>.
27. *Suomijos švietimo sistema yra viena iš geriausių visoje ES* [interaktyvus]. [S.l.]: Europos informacijos centras, [s.a.]. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eic.euro.lt/index.php?-1516127495>>.
28. ŠIAULIENĖ, Aldona. *Paslaugos vaikams ir suaugusiesiems: kaip pelnyti pagarbą?* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2008 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://specialistams.skaitymometai.lt/index.php?-1708397945>>.
29. *Švedija: apie šalį* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/apieSali.html>>.
30. *Švedija: kultūra* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/kultura.html#12>>.
31. *Švedija: švietimas* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.lt/metai/svedija1/svietimas.html#1>>.

32. TANKEVIČIUS, Neilas. *Danija* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mfa.lt/index.php?-152549046>>.
33. *Turinys* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20040608_113857-41435/DS.005.0.01.ETD>. 70 ekr.